

KEMANİ HAYDAR TELHÜNER

İsmail BİNGÖL

Temmuz ayının 7'si, saat 01'i göstermekte. Bir şeylerle uğraşıyor, bir yandan da televizyon kanalları arasında dolaşıyorum. TRT 4'de tanıdık yüzler ve konu dikkatimi çekiyor: Ankara radyosu ses sanatçısı Kubilay Dökmetaş, Erzurumlu sanatçı Kemanî Haydar Telhüner'i anlatıyor. Program içinde kendisine ayrılan bölümde, her hafta ayrı bir kişiyi anlatan ve eserlerinden örnekler veren Dökmetaş, bu haftaki bölümü Haydar Telhüner'e ayırmış. Uzun yıllar Erzurum radyosunda ses sanatçısı olarak görev yapan sanatçı, aynı zamanda iyi bir arşivci... Çok iyi bir plak koleksiyonuna sahip olduğunu, kendi ifadelerinden ve burada çalıştığı yıllarda yaptığımız sohbetlerden hatırlıyoruz. Türk halk müziğine, sesiyle olduğu kadar, yazdıklarıyla da hizmet eden sanatçının bu çabaları övgüye değerdir.

Dökmetaş'ın, "Arşivleri taradım, plağına rastlamadım." dediği Haydar Telhüner'in, kendi özel arşivinde bulunan "Bu gece" adlı tek plağını dinliyoruz. Sözü ve müziği kendisine ait şarkıda, sanatçının sesi stüdyoyu doldururken, Erzurum'dan görüntüler geliyor ekrana...

Kubilay Dökmetaş'ın söylediğine göre (Bu arada; kendi yaptığı araştırma yanında, aktardığı bazı bilgileri aldığı kişiler arasında, Erzurum'dan Sebahattin Bulut'u, Zeki Kurnuçu ve Kenan Tuna'yı sayıyor.); "Yüzlerce bestesi var Telhüner'in... Ve bunları, devrin çok ünlü sanatçıları plaklara okumuşlar. Zeki Müren, Suzan Yakar bunların en başta gelenleri... Yaptığı bestelerin çoğu tanıtılmamış. Hakkında araştırma yapınca, talihinin bu açıdan hiç yaver gitmediğini görüyoruz. İçinde bulunduğu şartların da bunda etken olduğu söylenebilir. Gerçi bu bahtsızlığı, ölümünde de görmek mümkün. "

Şafak Yıldızı adlı "Şafak söktü yine sunam uyanmaz / Hasret çeken gönül derde dayanmaz" şeklindeki, çok hazin bir makamda söylenmiş bu türküyü, yıllardan beri, severek dinleriz, söyleriz. Ama çoğumuz, Telhüner'in olduğunu bilmeyiz. Bu türküyü, Kenan Tuna kitabına(Erzurum Türküleri ve Nazariyatı, Özel Yayın, Ankara- 2001) almış; ne var ki, notasının yazılı olduğu bölümde, Telhüner'le ilgili her hangi bir bilgi yok. "Yöresi" kısmı da boş bırakılan türkünün, kimden alındığı, derleme tarihi (18 Nisan 1950) ve notaya alan yazılı sadece.

“Erzurum Yöresine Ait Türküler” çizelgesinde (s.105) ise adı kaynak kişi olarak geçiyor. Yani, bilgiler birbirini tutmuyor. Zaten, repertuardaki Erzurum türküleriyle ilgili bölümde, adının geçtiği başka türkü de yok Telhüner’in. Bunun cevabını Kubilay Dökmetaş veriyor:

"Şafak Yıldızı adlı türkünün yöresi, uzun yıllar Orta Anadolu olarak söylenip durdu radyolarda... Bu yanlışlık, seneler sonra ancak düzeltilebildi. Tanrıdan diledim bu kadar dilek, Mavi yelek mor düğme, Geceler yarım oldu/ Ağlamak kârım oldu adlı türkülerin kaynak kişisi hep o... Adının geçmemesi yıllar sonra bile devam ediyor bu türkülerde. Bu durumu düzeltmeye çalışıyoruz. (Bizce de bir sanatçının hatırasına karşı yapılabilecek en güzel vefa örneği bu olsa gerek.İ.B.)

Sanat müziğiyle uğraşmasına rağmen, halk müziğinden ayrılamadığını ve çok etkilendiğini görüyoruz. Karacaoğlan, Dertli, Seyrani gibi halk edebiyatının başta gelen ozanlarının tesirleri yakından görülüyor yaptığı bestelerde... Şarkılarını da “şehir klasiği” diye bilinen türde bestelemiş ve yazmış."

Sanatçıların parayla araları iyi olmamıştır çoğunlukla... Çünkü his âleminde gezinen bu insanlar, maddiyatın baş tacı edildiği bir dünyanın kurallarını kavramakta zorlanmışlardır. Dolayısıyla, pek çoğunun hayatı, sefillik ve perişanlıkla noktalanmıştır. İmparatorluk döneminde sarayın kanatları altındaki bazı sanatçılar bu durumdan biraz olsun kurtulabilmişlerdir. Gerçi artık günümüzdeki bazı sanatçılar da(!) parayla ünsiyet peyda etmeyi öğrenmiş durumdadır. Zamaneye göre davranmayı da sanatlarının bir parçası haline getirmeyi başardılar da denebilir buna.

Ama ne yazık ki, sanatın ve sanatçının, hele özellikle de Türk müziğiyle uğraşanların hemen hiç bir kıymetlerinin olmadığı bir devirde bestekârlıkla uğraşıp, sanat yapmaya kalkışan Haydar Telhüner’in sonu da diğerlerinden farklı olamazdı. O da maalesef “hiç bir şeyin sahibi olamamış, yoklukla dolu bir hayat sürmüş"tür.

Gurbette olduğu, İstanbul gibi bir şehrin derdini çektiği için, sılasından ayrı düşmenin ızdırabını hep yaşamış ve bunu bazı bestelerinde dile getirmiştir. Ölümüne yakın bir zamanda

bestelediği sanılan türkü formundaki bir bestesinde, yerinden yurdundan ırak düşmenin matemini ruhunda ne kadar derinden yaşadığı apaçık görülmektedir:

“Erzurum dađları görünmez oldu
Zümrüt ovaları bilinmez oldu
Hayali kalbimde görünmez oldu
Benden ırlara kalan Erzurum
Hayali gözümde tüten Erzurum”

Erzurum’da yaşayan bir çok kişinin, adını bile duymadığı Haydar Telhüner’in hayatı hakkında şu bilgilere ulaştık:

"Halk havalarının kendine has, elle tutulur ızdırabını” duyduğumuz bestelerin sahibi Kemanî Haydar Telhüner, 1911 yılında yüzbaşı Derviş beyin ve Cemile Hanımın oğulları olarak Erzurum’da dünyaya gelir. İlk çalgısı mey olan sanatçı, daha sonra, dinlediğı şarkılarda duyduğu keman ve ud sesinden etkilenerek, bu sazlara yönelir. O günün şartlarında bu sazı öğretecek birini bulmadığından olsa gerek; kendi kendine çalışıp, bu yolda ilerler.

Musikiye olan ilgisi gün geçtikçe artan Telhüner, kendindeki eksikliği gidermek için, bir dönem, Erzurum Lisesi müdürü Murat Uraz’ın yardımıyla, bu okuldaki musiki derslerine devam eder ve bu sayede nota öğrenir. Bir müddet Erzurum öğretmen okuluna devam ettiğini gördüğümüz Telhüner’in, içindeki sanat aşkı, onun bu mesleğe intisab etmesine mani olur ve okulu bırakarak, notaların izinde yürümeye devam eder. (Sebahattin Bulut, Erzurum’da İz Birakanlar, s.146, Kültür Yayınları, İstanbul 1995)

Elde olmasa da, bir çok plak yaptığı ve böylelikle Erzurum ismini, taş plaklara kadar taşıdığı bilinen Haydar Telhüner’den, ilimizin renkli simalarından, 1984 yılına kadar TRT Erzurum Radyosunda çeşitli statülerde profesyonel saz sanatçısı ve Türk sanat müziğı koro şefi olarak görev yapan Kıyasettin Temelli’nin de, solfej ve bestekârlık dersleri aldığını, internette yayımlanan hayat hikâ yesinden öğreniyoruz.

İlk eserini 1930 yılında, Faruk Nafiz’in;

“Soldukça günün matemini altında çiçekler,

Bir gölge tanırdım ki, uzaktan beni bekler.

Kalbimde emel, yolda vefasız kelebekler

Bir gölge tanırdım ki, uzaktan beni bekler” şeklindeki şiirini besteleyerek, böylece bestekârlığa ilk adımını atan sanatçı, daha bunun gibi pek çok esere imza atar. Şarkılarında çok yoğun olarak gurbetin ve karşılıksız bir aşkın derin izlerine rastlanan Haydar Telhüner’in, eserlerinden bazılarının adları şöyle: Gönülde neşemiz ziyade sanki, Gurbette bir çiçek açmadı bu yaz, Dediler yar sevme pişman olursun, Eşini kaybetmiş bir garip kuşum, Palandöken dağlarının yaylası, Hüsnüne güvenme ey ruh-i mahım,vs...

Devrin ünlü bestekârları Sadettin Kaynak ve Selahattin Pınar’ dan “feyz” alan sanatçı, hayatının son yıllarında, muhtemelen umutsuz bir aşkın pençesine düşer ve kendisini alkole kaptırır.

“Yolları beklerim, hiç gelenim yok

Ağlarım, yaşımı hiç silenim yok

Hastayım, derdimden hiç bilenim yok

Büküyor belimi zalim ayrılık” diyerek, içine düştüğü durumu müziğin yardımıyla hazin bir şekilde ifade eden Haydar Telhüner, 1963 yılında bir gün, Yeşilköy civarında, bindiği trenin penceresinden kendini atmak suretiyle, hayatına son verir.

Gurbet acısından, aşk yarasından geriye kalan bedenini ise, samimi arkadaşı udi Kadri Şençalar, Şişli’deki kendi aile kabristanına defneder. Hasretliği, ölümünden sonra da devam eden sanatçının durumunu, sözleri Mustafa Nafiz Irmak’a ait, kendi bestesi olan şu hicaz şarkı daha iyi açıklar:

“Eşini kaybetmiş bir garip kuşum

Yuvamı yel aldı, kanadım kırık

Ben gurbet elinde unutulmuşum

Sesimden gitmiyor zalim hıçkırık.”